

РЕЦЕНЗИЯ

на трудовете и преценка на академичните активности
на *доц. д-р Емил Трайчев Стоянов*,
участник в конкурса за академичната длъжност „професор”
в професионално направление 2.4. *Религия и теология*
по научната специалност *Библеистика – Нов завет*
за нуждите на Софийския университет „Св. Кл. Охридски”
от проф. д-р Валентин Канавров

Конкурсът е обявен в ДВ, брой 80 от 14.10.2011 г. Доц. д-р Трайчев е единствен кандидат. Документацията по конкурса е пълна според нормативните изисквания. Със задоволство отбелязвам прегледността и изчерпателността при изготвянето и подреждането на материалите по конкурса. На първото заседание на научното жури бях предложен и избран за рецензент по конкурса.

В конкурса доц. Трайчев участва със следните публикации: 1 монография на български език и 28 студии и статии на български и английски език (23 на български и 5 на английски). Всички са публикувани след 2002 г., т.е. след доцентурата на кандидата. Статията *Библията и богослужението*, в: *Богословска мисъл*, 2002 има парадигмален характер и затова приемам включването ѝ в документацията, без да се нарушава формалната страна на процедурата. В публикационно отношение процедурата е достатъчно обезпечена (с или без споменатата статия от 2002 г.). Наред със своите научни публикации доц. Трайчев участва в конкурса още и със следните академични активности: 3 превода, от които 2 монографии на Г. Флоровски; 5 международни Сократ-Еразъм проекта, по които е чел лекции на английски език в Берн и Йена; 13 участия на международни и национални форуми с лекции, доклади и адреси; участие в 6 проекта на Фонд научни изследвания на „СУ Св. Кл. Охридски”.

Университетското CV на доц. Трайчев включва: доцентура по теология (Св. Писание на Новия Завет) в БФ на СУ, 2002 г.; редовен асистент по библеистика в БФ на СУ, 1997-2002 г.; докторат по Св. Писание на Новия завет в БФ на СУ,

1997 г. (в докторантура е зачислен през 1991 г.); магистратура в Аристотеловия университет – Солун, 1996-98 г.; студент по богословие в Духовната академия „Св. Кл. Охридски“, 1982-1988 г. През годините доц. Трайчев е подготвил и чел лекционни курсове по следните дисциплини: в ОКС „Бакалавър“ - Библейско богословие, Въведение в Свещ. Писание на Новия Завет, Новозаветна херменевтика, История на новозаветната епоха; в ОКС „Магистър“ - Библейстика Нов Завет, Аспекти на новозаветната хронология, Библейска новозаветна критика и светоотеческо екзегетическо предание; той е водил семинарни упражнения по дисциплините: Библейски еврейски език, Догматическо богословие, Въведение в Свещ. Писание на Новия Завет и Тълкувание на Свещ. Писание на Новия Завет. От 1999 до 2001 г. доц. Трайчев е зам. декан на Богословски факултет на СУ; два поредни пълни мандата той е декан на Богословски факултет на СУ, 2003-2011 г. (прави му чест, че не кандидатства за професор, докато е зам. декан или декан); понастоящем (от 2009 г.) доц. Трайчев е ръководител на Катедра „Библейстика“ към БФ на СУ; член е на Академичния съвет на СУ.

Академичното CV на доц. Трайчев включва: специализация в Оксфордския университет, 1991-92 г.; научен ръководител на 4-ма докторанти, като 2-ма от тях са успешно защитили; член на СНС по теология, 2005-2011; член на СНС по философия, 2001-2005; член на СУБ, Секция „Богословски науки“; член на редколегиите на сп. „Богословска мисъл“, сп. „Духовна култура“ и сп. „Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science“; член е на Богословската комисия при Св. Синод на БПЦ, на Collegium biblicum в България, консултант е в НАЦИД. Задължително следва да отбележа научните преводи на доц. Трайчев, неговите многобройни участия в международни и национални форуми, както и богатата му проектна дейност.

Съдържателната анализа на публикациите на колегата Трайчев ще започна с херменевтично очертаване на позицията, полето и хоризонта на рецензиране: позицията е Европейското философстване в неговите духовни и парадигмални концептуализации и тяхната интерпретативна методологична сила; полето,

върху което се осъществяват рецензентската анализа и оценка, е богословската рефлексия на Трайчев върху новозаветната събитийност; хоризонтът е времевият обтег на едно мащабно и по-широко разбирано историзиране на епохата на Новия завет откъм същинската христологическа тематика. Акцентирането върху тази трикратна у-словност е от съществено значение не само по отношение на тривиалния въпрос за коректността на рецензентския поглед, но и, разбира се, във връзка с кохерентността на процедурата. Основният ми концептуален заход към публикационната активност на доц. Трайчев в случая е херменевтизацията на историческия обхват и историческата вплетеност на новозаветната събитийност през христологически фокус.

Основното съчинение, с което доц. Трайчев кандидатства за професор по научната специалност *Библеистика – Нов завет*, е монографията *История на епохата на Новия Завет* (2012, 382 стр.). Тя претендира за относителна пълнота и систематизация на историческия „материал”, като последният принципно се анализира и архитектонизира откъм историческото Събитие и неговото фундаментално значение за преосмисляне на духовните, обществените и екзистенциалните приоритети и структурирания. Важен момент е форматирането на изследването като лекционен курс, респ. като учебно пособие. То ще бъде от полза за студентите-богослови по няколко основни дисциплини.

Съчинението е структурирано в предговор, уводни въпроси, 4 глави и литература (тя е основно на български, руски, английски, немски и гръцки език, като по обхват може да служи за енциклопедично пособие). Трайчев педантично уточнява границите на епохата на юдаизма като граници на историята на епохата на Новия завет, респ. като граници на историята на епохата на Христос. Четирите глави на монографията теоретизират основните периоди на тази епоха. Съществена е забележката, че макар теоретизацията да е преди всичко историческа, нейната богословска същност е тълкувателска, т.е. централната задача е „да се подпомогне тълкуването на Свещ. Писание на Новия завет” (стр. 13), като хронологичните, културните, социалните, езиковите и пр. пластове са

действителните хоризонти, в които кристализира и се вплита основната тълкувателска задача.

От това парадигмално гледище авторът стриктно диференцира идейната и събитийната страна при историзирането на новозаветната епоха. Доколкото Новият завет свидетелства за Събитие, Трайчев извежда на преден план историята на Божието откровение в Личността и делото на Иисус, т.е. събитието, а не абстрактната идея. Така историята се раздвоява на историография, която има по-скоро фоново значение и спомага за диференцирането и разбирането на фактуалността, и същинска история на битието и смисъла на Събитието Иисус като негов живот сред хората, но единствено откъм Божието откровение в и чрез личността Му. В категориален план това може да се представи чрез онтологичната диференциация между битие и съществуващо, респ. между смисъл и съществуване. Централна за историзацията на Трайчев е постановката за историята на Божието откровение в личността на Иисус и спасението на човека чрез него. Следователно акцентите падат не върху отделни случки, макар някои от тях да са важни или дори съдбовни за израилтяните, а върху историзирането на епохата посредством надисторичното Събитие в нея, посредством овременяването на Отвъдвремения. Според автора „закваската на историята с надистория” е есхатология. От тази позиция може да се разбере един от основните приноси моменти в монографията, а именно систематичен стремеж към по-пълно обхващане на историографския материал и историческата смисловост в едно духовно цяло, което да открие историзацията на Събитието в новозаветната епоха.

На второ място следва да се отбележи анализата на кръстосването на 3 цивилизационни потока – юдейски, гръцки и римски, - в което съдържателно претрайва историята на новозаветната епоха. Трайчев разглежда приоритета на юдейската цивилизация, като използва различни сравнения и метафори при показването на нейната фундаменталност, но и особеното ѝ вплитане в другите две. Вероятно в този пункт би следвало да се разграничат култура и цивилизация, като това разграничение би способствало по-ярко открояване на

смисловостта на историзацията на личността на Исус. респ. на Божието откровение в делото на Спасителя.

Четирите глави на монографията обхващат праисторията и по-новата история на Израил от ок. 1750 г. пр.Хр. до Вавилонския плен, персийското господство, елинистичното господство и римското господство. Както се вижда, те са цивилизационно обособени, като по този начин Трайчев търси генезата и развитието на историческото самосъзнание на Израил в неговата божествена избраност. Авторът показва различните етапи на съзряването и политическото утвърждаване на това самосъзнание, вкл. като осмисляне на перманентното Божие присъствие и водачество – помощ, напътствие, спасение, но също осъждане, вкл. до степен на няколкократно разрушаване на Юдейското царство. Той проследява и анализира огромен изворов материал, който касае периода от XVIII в. пр.Хр. до II в. сл.Хр., за да покаже историята на богоизбраността на Израил като епоха на подготовка за посрещането на Спасителя, респ. на личното сбъждане на Божието откровение в делата на Исус. Бих посочил анализите на синагогата, книжниците, формирането на старозаветния канон, формализма (стр. 72-75), срещата и сблъсъка на юдаизма с елинизма, с римския дух и римската империя, превода на 70-те (стр. 184-190) като образцови примери за единство между историография и същинска история.

За конкурса кандидатът представя още, както бе посочено по-горе, 28 студии и статии на български и английски език. Без да ги разглеждам и анализирам поотделно, ще подчертая тяхната значимост и тежест за апологетиката, осмислянето на светоотеческото наследство, развиването на библейската херменевтика, обосноваването на богослужебната практика, тълкуването на отделни библейски свидетелства и богословски съчинения. Не бива да се пропускат задълбочените анализи на Трайчев на социалното значение на православното богословие. По-горе отбелязах, сега отново ще подчертая ролята на публикациите на кандидата за учебно-методическата практика.

Теоретичните си приноси доц. Трайчев обобщава в 8 пункта, като третият, в който той представя иновативните моменти на своята монография, е разбит на

6 отделни акцента. Всички те са реални и верифицируеми в представените по конкурса съчинения.

В материалите по конкурса е приложена справка от Отдел „Библиотечно-информационно обслужване” на Университетската библиотека при СУ за забелязаните цитирания на научните трудове на доц. Трайчев. Те са общо 5, като индексираните публикации са 6: 2 в Google Web и 4 в Националната библиография на България.

В рубриката „Лични впечатления” бих споделил, че от доста години познавам изследователската и преводаческата дейност на колегата Трайчев. Между ФФ на ЮЗУ, в който работя, и БФ на СУ се установиха добри контакти и ползотворни сътрудничества, вкл. благодарение на усилията на доц. Трайчев. Ще се радвам на бъдещи съвместни участия с него в интересни за двама ни проекти.

Нямам съвместни публикации с кандидата.

Нямам принципни несъгласия с негови теоретични постановки и касаещи академизма активности.

Заключение: като имам предвид посочената огромна изследователска работа, пълнотата и систематизма при излагането и анализирането на новозаветната библейска проблематика, постигнатите иновативни научни резултати, техните тълкувателски и културни достойнства, теоретизираната същинска историзация на Божието откровение в делото на Спасителя, както и богатата академична кариера и успешната преподавателска практика на доц. д-р Емил Трайчев, убедено пледирам пред уважаемото научно жури категорично да го препоръча на ФС на БФ на СУ „Св. Кл. Охридски” да бъде избран за професор в професионалното направление *Религия и теология* по научната специалност *Библеистика – Нов завет*. Искрено му желая успех!

София, 02. 02. 2012 г.

Сретение Господне

/Проф. д-р Валентин Канавров/